

ΑΠΟΗΧΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ & ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ της Καλλιόπης Παπαθανάση - Μουσιοπούλου

Επιχειρείται μια συμπυκνωμένη αναδρομή στη μακραίωνη, πολυτάραχη ιστορία της Θράκης. Ρίχνονται πινελιές για να εξαρθούν οι πιο σημαντικοί σταθμοί μιας εκπληκτικής πορείας...

Οι παιάνες αλλοτινών εποχών ηχούν κάθε φορά που σκέπτεται κανείς την πολύπαθη Θράκη. Αρχικά έχει την παραίσθηση ότι ακούει τον καλπασμό των αλόγων των πρώτων οικιστών της. Σιγά σιγά του έρχονται στο νου μνήμες από την πολυδιάστατη και πολυκύμαντη ιστορία της.

Οι αρχαίοι Θράκες εξαπλώθηκαν από την Κασπία ως την Αδριατική. Μερικές ομάδες τους προχώρησαν στη Μικρά Ασία. Ο μεγαλύτερος όγκος τους όμως κατέλαβε το βόρειο τμήμα της χερσονήσου του Αίμου. Ο Ηρόδοτος γράφει ότι το θρακικό έθνος είναι το πιο πολυάριθμο από όλα τα έθνη μετά τους Ινδούς.

Θα πρέπει να τονισθεί ότι οι πρώτοι υμνωδοί του ελληνικού κόσμου ήταν Θράκες : ο Ορφέας, ο Μουσαίος και ο Θάμυρις. Εξάλου ο Θρακιώτης Εύμολπος ίδρυσε τα Ελευσίνια μυστήρια. Επίσης οι διονυσιακές γιορτές χαρακτηρίζουν τα πρώτα βήματα της θριαμβικής πορείας του θρακικού στοιχείου. Από αυτές ξεπήδησε ο θίασος και η δραματική ποίηση, με την οποία αργότερα οι μεγάλοι τραγικοί της κλασικής εποχής έδωσαν ύψιστα διδάγματα ηθικής. Ο θίασος ήταν ο πυρήνας της ομαδικής εργασίας όχι μόνο για καλλιτεχνικά αλλά και για τεχνικά, κοινωνικά και οικονομικά επιτεύγματα.

Το αντιπροσωπευτικότερο δείγμα της θρακικής λεβεντιάς, *“Ο ήρωας καβαλάρης (Θράκας Ιππέας)”* εξυμνήθηκε από τον Όμηρο και το Σοφοκλή. Μνημεία του είχαν ανεγερθεί σε πολλά μέρη του Ελλαδικού χώρου.

Μαρμάρινο ανάγλυφο του Θράκα Ιππέα στην είσοδο του Κάστρου της Αίνου

Δίκαια λοιπόν, αιώνες αργότερα, ο μεγάλος Θρακιώτης ποιητής Γ. Βιζυηνός βροντοφωνάζει:

Από τη Θράκη βρε παιδιά...

από την Πιερία

εβγήκεν η θρησκεία...

και

Απ'τον Ορφέα εγίνη

η πρώτη ψαλτοσύνη!

Οι στοίχοι αυτοί μας θυμίζουν ότι ο Αριστοφάνης στους Όρνιθες ύμνησε το τραγούδι του Ορφέα στις όχθες του Έβρου :

Τα αιθέρια νέφη προσπερνά το λάληλα που χύνεται

με φόβο στέκουν τα θεριά

και ήσυχ' από την ξαστεριά

τ' άγριο κύμα σβήνεται...

Ο Όλυμπος το αντιλαλεί κι οι αθάνατοι απορούνε

κι οι Μούσες κι οι Χάριτες γλυκά το αντιφωνούνε..

Παράλληλα οι Θράκες ανέπτυξαν αξιόλογη τοπική τέχνη, είχαν οικονομικές σχέσεις και ήρθαν σε επιμειξία όχι μόνο με γείτονές τους αλλά και με τους Αθηναίους. Δυστυχώς δεν κατόρθωσαν να συνενωθούν για να αντιμετωπίσουν τις επιθέσεις των Περσών και των Ρωμαίων.

Στη διάρκεια της ρωμαϊκής κατοχής όμως ξεχώρισαν μορφές που έμειναν σύμβολα αιώνια, όπως ο μονομάχος Σπάρτακος, που υποκίνησε την εξέγερση των δούλων για την ελευθερία και θυσιάστηκε γι' αυτή. Τα ιδανικά του ζουν και θα ζουν όσο υπάρχουν άνθρωποι στη γη.

Τα χρόνια περνούν, η Ρώμη παρακμάζει και μια νέα αυτοκρατορία γεννιέται, το Βυζάντιο. Σε αντίθεση με τη Δύση, που, αφού αποκόπηκε από τη Μεσόγειο υπέφερε από οικονομική και κοινωνική κατάπτωση, το Βυζάντιο με τις απέραντες κτήσεις του συνεχίζει τις κοινωνικές και οικονομικές παραδόσεις της αρχαιότητας. Όπως γράφει ο ιατροφιλόσοφος Αχ. Σαμοθράκης, η λέξη Βυζάντιο έχει θρακική προέλευση. Με την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης σε θέση όπου τα θρακικά παράλια πλησιάζουν τόσο πολύ στη Μικρά Ασία, ώστε οι δύο ήπειροι να χωρίζονται από δύο στενούς πορθμούς, το Βόσπορο και τον Ελλήσποντο, η Θράκη απέκτησε εξαιρετική σπουδαιότητα. Τον 7^ο μ.Χ. αι. το Βυζάντιο χάνει την Αίγυπτο, έχει όμως βασικό σιτοβολώνα τη Θράκη, που με την αξιόλογη κτηνοτροφία, τα απέραντα δάση, το πλούσιο υπέδαφος, θεωρείται σημαντικότερο πλουτοπαραγωγικό τμήμα της αυτοκρατορίας.

Μετά την αραβική κατάκτηση ορισμένων από τις πιο σπουδαίες βυζαντινές επαρχίες για να εξουδετερωθούν οι αρπαγές καραβιών από πειρατές, οι καταστροφές τους από καταιγίδες και για να αντιμετωπιστούν τα μειονεκτήματα που δημιουργήθηκαν από την απώλεια των μεγάλων διεξόδων της νοτιοανατολικής Μεσογείου, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία χρησιμοποίησε για τη μετακίνηση των

εμπορευμάτων δρόμους που διέσχιζαν τη Μακεδονία και τη Θράκη και κατέληγαν στον Εύξεινο Πόντο. Έτσι πολλές θρακικές πόλεις αναπτύχθηκαν σε σπουδαία εμπορικά κέντρα. Η γεωργία και η κτηνοτροφία αποτελούσαν σημαντικές πηγές πλούτου. Από τον 9^ο αι. η γη ήταν η πιο σίγουρη επένδυση.

Εξάλλου ανάμεσα στους δυνατούς (ευγενείς) του Βυζαντίου πολλοί είναι Θράκες. Την εποχή των Κομνηνών, οι οποίοι κατάγονταν από το χωριό Κόμνη της Αδριανούπολης, ξεχωρίζει μια δυνατή γυναίκα με πλατιά μόρφωση, η Άννα Κομνηνή. Στην *Αλεξιάδα* μας δίνει σημαντικές πληροφορίες για τη ζωή της εποχής της.

Με το κύλισμα του χρόνου η παρακμή σωρεύει όλο και περισσότερα δεινά. Οι Τούρκοι παίρνουν την Καλλίπολη το 1354, το Διδυμότειχο το 1361 και το 1363 την Αδριανούπολη, τη δεύτερη σε σπουδαιότητα πόλη μετά την Κωνσταντινούπολη. Η δημοτική μούσα θρηνεί την άλωσή της:

*Γαηδόνια της Ανατολής και τα πουλιά της Δύσης
κλαίγουν αργά, κλαίγουν ταχιά;, κλαίγουν μεσημέρι,
κλαίγουν την Αντριάνοπολη την πολυκρουσεμένη...*

Με την πτώση της Κωνσταντινούπολης, της καρδιάς του μεσαιωνικού Ελληνισμού, το σκοτάδι πυκνώνει. Σε λίγους μήνες κυκλοφορεί ο θρήνος:

*Ω! Φράντσα τιμιάτατη και πολυφουμισμένη
Φραντσέζιδες πολεμισταί άνδρες στρατιώται
ηξεύρατε πληροφορία; εχάθηκε η Πόλις.*

*Τώρ`ας φανή η δύναμις ομού και η στρατιά σας
να δράμητε απόκοτα με φρόνησιν και πράξιν
εκδίκησιν να ποίσητε της ταπεινής της Πόλης...*

Η βοήθεια δεν έφτασε, οι ψυχές όμως δε λύγισαν. Ο λαός με τη μυθοπλαστική φαντασία του άρχισε να διηγείται ιστορίες που αναπτρερώνουν τις ελπίδες για την ποθητή μέρα της εθνικής ανάταξης. Αναφέρεται μία από τις πολλές παραδόσεις που καθρεφτίζουν το λαϊκό πόθο : *``Όταν η Αγια-Σοφιά ξαναγίνει δική μας, θα αποτελειώσει η λειτουργία που διακόπηκε τη μέρα της Άλωσης``*.

Στη διάρκεια της τουρκοκρατίας, όπως αναφέρει ο Απ. Βακαλόπουλος : *``ο Πατριάρχης ονομαζόταν από τους Τούρκους μιλέτ μπάση=εθνάρχης``*. Ήταν ανώτατος εκκλησιαστικός αλλά και πολιτικός αρχηγός των ραγιάδων. Η εκκλησία αποτέλεσε το φωτεινό φάρο που καθοδήγησε τους αδούλουςτους σκλαβωμένους, διαφύλαξε την εθνική παράδοση και χαλύβδωσε τις ψυχές για αντίσταση. Θαυμαστό αντίδοτο για να αντιμετωπίζεται η οδυνηρή καταπίεση της σκλαβιάς είναι το όνειρο, που μεταγγίζεται και θεριεύει από γενιά σε γενιά. Ας μην ξεχνάμε επίσης ότι εκτός από τη Μεγάλη του Γένους Σχολή στην Κωνσταντινούπολη, που συνέχισε να λειτουργεί αμέσως μετά την άλωση, πολλά άλλα αξιόλογα εκπαιδευτικά κέντρα δραστηροποιούνται στο θρακικό χώρο όπως η Σχολή στην Αδριανούπολη από το 1550, το Ελληνομουσείο Αίνου από το 1652, η

Σχολή στη Φιλιππούπολη από το 17^ο αι. Οι δάσκαλοι ετοιμάζουν τους νέους για τη μεγάλη ώρα της εθνικής αποκατάστασης, γιατί, όπως υποστήριζε ο Αδαμάντιος Κοραΐς, *`` όταν τα φώτα λάμπωσι, η δουλεία εξ ανάγκης πρέπει να παύση``*.

Σημαντική ήταν επίσης η συμβολή των συντεχνιών στην πνευματική ανάπτυξη και την τόνωση του ασίγαστου πόθου για εθνική ανεξαρτησία. Οι πολυταξιδεμένοι έμποροι μεταλαμπαδεύουν στους σκλαβωμένους συμπατριώτες τους τις φιλελεύθερες ιδέες του διαφωτισμού, από τις οποίες εμφορούνται οι λαοί της Δύσης το 18^ο αι.

Ήδη όμως από το 1627 τα ψυχωμένα παλικάρια είχαν ξεσηκωθεί στη Θράκη. Το κλέφτικο τραγούδι δεν αντηχεί μόνο στα βουνά αλλά και στις οικογενειακές συγκεντρώσεις. Διαδίδεται από στόμα σε στόμα και η ελπίδα φωλιάζει στις ζεστές, φιλελεύθερες ψυχές:

*Μάνα σε λέω δεν μπορώ τους Τούρκους να δουλεύω,
δεν ημπορώ, δεν δύναμαι, εμέλλιασε η καρδιά μου,
θα πάρω το τουφέκι μου να πάω να γίνω κλέφτης,
να κατοικήσω στα βουνά και στις ψηλές ραχούλες,
να χω τους λόγγους συντροφιά, με τα θεριά κουβέντα,
να χω τα χιόνια για σκεπή, τους βράχους για κρεβάτι...
θα φύγω, μάνα, και μην κλαις, μον' δώς μου την ευχή σου
κι ευχήσου με, μανούλα μου, Τούρκους πολλούς να σφάξω.*

Τη δίψα για αντίσταση ενισχύει η επίσκεψη του Ρήγα Φεραίου στην Αδριανούπολη, που σαλπίζει:

*Σουλιώτες και Μανιάτες, λιοντάρια ξακουστά,
ως πότε στες σπηλιές σας κοιμάσθε σφαλιστά;
Μαυροβουνιού καπλάνια, Ολύμπου σταυραετοί
κ' Αγράφων τα ξεφτέρια, γενήτε μια ψυχή.
Του Σάβου και Δουνάβου αδέρφια χριστιανοί
με τ' άρματα στο χέρι καθένας ας φανή
το αίμα σας ας βράσει με δίκαιον θυμόν...*

Μετά την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας από τους εμπόρους Εμ. Ξάνθο από την Πάτμο, Αθ. Τσακάλωφ από τα Γιάννενα, Ν. Σκουφά από το Κομπότι Αρτας, Αντ. Κομιζόπουλο από τη Φιλιππούπολη και άλλους, ο Ξάνθος και ο Φαρμάκης ταξιδεύουν στη Θράκη. Σε 2.000 υπολογίζονται οι Θράκες Φιλικοί. Ανάμεσά τους και μία ηρωϊκή μνημένη, η Μαριγώ Σαραφοπούλου, αδερφή του Φιλικού Χατζηβασίλη Σαράφη, συνεργάτη του Περραιβού και του Παπαφλέσσα. Η Σαραφοπούλου, που χρησιμοποιήθηκε πολλές φορές σε επικίνδυνες αποστολές, υπηρέτησε τον Υψηλάντη και τον Κολοκοτρώνη.

Στην Αδριανούπολη είναι συγκεντρωμένοι πολλοί Φιλικοί, όπως στην Αίνο, τη Φιλιππούπολη και άλλα θρακικά κέντρα. Μόλις εκδηλώθηκε όμως η επανάσταση του Υψηλάντη στη Μολδοβλαχία, αρχίζουν οι διώξεις των Ελλήνων στο θρακικό χώρο. Η έκρηξη της επανάστασης στο Μοριά

το 1821 πέφτει σαν κεραυνός και εξαγριώνει τους Τούρκους. Την Κυριακή του Πάσχα συλλαμβάνεται ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄. Τον κρεμούν στην κεντρική πύλη του Πατριαρχείου. Πάνω από 10.000 γραικοί εκτελούνται στην Κωνσταντινούπολη.

Στην Αδριανούπολη απαγχονίζεται ο πρώην Πατριάρχης Κύριλλος ΣΤ΄ και αποκεφαλίζονται 24 πρόκριτοι.

Στην Κεσσάνη, στο Διδυμότειχο, στις Σαράντα Εκκλησιές, στη Φιλιππούπολη και σ' άλλες πόλεις και νησιά του Θρακικού Πελάγους σφάζονται κληρικοί, λαϊκοί, γυναίκες, παιδιά. Παντού φωτιά και τσεκούρι.

Θα έπρεπε να σταθούμε λίγο στο κίνημα και τις σφαγές στην Αδριανούπολη.

Μια ασφαλής πηγή αναφέρει τα εξής: *`` όταν εξερράγη η Ελληνική Επανάσταση, όπου ευρίσκοντο Έλληνες χριστιανοί κάτοικοι όλων των κοινωνικών στρωμάτων, μηδέ των πέριξ χωρικών, αγροτών και κτηνοτρόφων εξαιρουμένων, ανέμενον το σύνθημα της γενικής εξεγερσης σκοπόν έχοντες να καταλάβουν τις διοικητικές αρχές. Προς τούτο υπήχαν μυστικές οδηγίες όπως ενεργήσουν όσον το δυνατόν ταχέως, αλλά με φρόνηση και προσοχή δια να μη βλάψουν τα γυναικόπαιδα των Τούρκων. Κύριος σκοπός της επανάστασης ήταν να καταλυθή αναίμακτα ο δεσποτισμός των κρατούντων, ν' αποδοθή η ελευθερία σε όλους τους καταδυναστευομένους λαούς της χώρας. Είναι όμως γνωστό από την Ελληνική Ιστορία της Επανάστασης του 1821 ότι το κίνημα απέτυχε στην αρχή του και ότι η κεντρική διοίκηση της πρωτεύουσας έσπευσε να καταπνίξη κάθε ενέργεια μεταχειριζόμενη στην ανάγκη τρομακτικές μεθόδους ακόμη συλλήψεις και φυλακίσεις εκκλησιαστικών αρχηγών και προκρίτων. Με συνοπτικές διαδικασίες και εντός ελαχίστων ημερών εξεδόθη αυτοκρατορικό διάταγμα (φερμάνι) διατάσσον την δια κατατομήσεως ή απαγχονισμού θανάτωση των προκρίτων``.*

Ολοκληρωτική ήταν και η καταστροφή της Σαμοθράκης. Το μοιρολόι που διέσωσε ο Ίων Δραγούμης κλαίει το χαλασμό:

*Σήμερα είναι Τρίτη και πρωτοσταυρινιά,
Όπου μας εχάλασαν οι Τούρκοι τα σκυλιά.
Επαίρναν τα κεφάλια κι αφήναν τα κορμιά,
γεμίσαν τα σοκάκια και όλα τα στενά...*

Παρά την τρομοκρατία, ξεσηκώθηκαν στον κόλπο του Σάρου (δυτική άκρη της χερσονήσου της Καλλιπόλης) τα παλικάρια. Ενισχύθηκαν από Κεσσανιώτες, Μαλγαρινούς και Χαριουπολίτες. Ο τουρκικός στρατός χρειάστηκε μέρες για να καταπνίξει την εξέγερση. Στη Σωζόπολη της βόρειας Θράκης η αντίσταση οργανώθηκε από το μητροπολίτη Παΐσιο. Το σώμα των πετριωτών κυκλώθηκε, ο αρχηγός έπεσε στη μάχη και ο Παΐσιος απαγχονίστηκε στην Κωνσταντινούπολη.

Ο πόνος, οι θυσίες και τα δάκρυα δε λύγισαν το θρακικό Ελληνισμό. Ο κατακτητής είχε πλημμυρίσει με δυνάμεις τη Θράκη για να την κρατήσει ακίνητη, δεν μπόρεσε όμως να εξουθενώσει τη δύναμη της ψυχής της. Τα παιδιά της έτρεξαν να βοηθήσουν τα αδέρφια τους τις ώρες της άνισης πάλης σε στεριές κα ιθάλασσες, όταν οι φλόγες του αγώνα κινδύνευαν να τα μετατρέψουν όλα σε στάχτη. Και έχει ιδιαίτερη σημασία η προσφορά τους όταν αναλογιστούμε ότι πολέμησαν μακριά από τη γη που γεννήθηκαν, χωρίς την ελπίδα του γρήγορου λυτρωμού της.

Μακρinoί και Μαρωνεΐτες, με επικεφαλής το μητροπολίτη Μαρωνεΐας Κωνστάντιο, εντάχθηκαν στο σώμα του Σερραΐου Εμμανουήλ Παπά. Οι Μοραλήδες κατέβηκαν με τις γυναΐκες τους από τη Στενήμαχο, για να προσφέρουν τη βοήθειά τους. Ο ξεσηκωμός ήταν γενικός.

Σε όλα τα σημεία της επαναστατημένης Ελλάδας συμμετέχουν παιδιά της Θράκης. Ας μνημονεύσουμε τις πιο ξεχωριστές μορφές από τους πολλούς

Αινίτες αγωνιστές. Ο Αινίτης πρόκριτος Χατζηαντώνης Βισβίζης έχει το μεγαλύτερο καράβι, την ΚΑΛΟΜΟΪΡΑ, με 14 κανόνια και 140 άντρες πλήρωμα. Μυήθηκε από τους πρώτους στη Φιλική Εταιρεία. Όταν σήμανε η ώρα, με τη γυναΐκα του και τα πέντε παιδιά τους ξεκίνησαν όπου τους καλούσε η φωνή της μεγάλης πατρίδας. Ο Βισβίζης διέθεσε τα πάντα για τον ιερό αγώνα. Βοήθησε τον Εμ. Παπά με τον ωαριανό στόλο, πήρε μέρος στις ναυμαχίες του Αγίου Όρους, της Μυτιλήνης και της

Σάμου, εφοδίασε με τρόφιμα κα ιπολεμοφόδια τον Οδυσσέα Ανδρούτσο και τον έσωσε από τη διάλυση. Μετά το θάνατό του, στις 22.6.1822, η άξια καπετάνισσα, η γυναΐκα του Δόμνα, συνέχισε να φρουρεί τα στενά της Εύβοιας. Δε σταμάτησε να προσφέρει τις υπηρεσίες της, ώσπου το καράβι πάλιωσε κα ισώθηκαν τα χρήματά της. Τότε έδωσε το μπρίκι της στην ελληνική κυβέρνηση, που το χρησιμοποίησε για πυρπολικό. Μ' αυτό ο Πιπίνος το 1824 έκαψε την τουρκική φρεγάτα του Χασνέ Γκεμισί στον Τσεσμέ της Σμύρνης.

Αναφέρω επίσης το λόγιο Κάρπο Παπαδόπουλο, αγωνιστή της Ελληνικής Επανάστασης, που με 174.000 γρόσια ήρθε από την Οδησό και πολέμησε ως υπαρχηγός του Οδυσσέα Ανδρούτσου. Το 1824 κατατλαχθηκε στον τακτικό στρατό, γιατί πίστευε ότι μόνο έτσι θα μπορούσε να αναχαιτιστεί ο Ιμπραήμ. Ανέλαβε τη διοίκηση λόχου, που ο ίδιος αποκαλούσε ``Λόχο ευζώνων``, ονομασία που απέμεινε στον ελληνικό στρατό. Μετά την αποστράτευσή του, ο Κάρπος Παπαδόπουλος αισθάνεται πικρία για την αλλοίωση της ιστορίας από ορισμένους συγγραφείς και προσπαθεί με την πένα να αποκαταστήσει την αλήθεια:

`` Ημείς καθ'όν καιρόν είδομεν αποκατεστημένην την πατρίδα, γράφει, επαύσαμεν και την κλαγγήν των όπλων μας και ενησχολήθημεν εις την περιγραφήν και δημοσίευσιν εις το κοινόν τα ιστορικά του Αγώνος γεγονότα δι'όσα είδομεν αυτοψί και ηξεύρομεν οριστικώς...``

Τα περισσότερα γραφτά του δεν μπορεί να τα εκδώσει και σημειώνει :

`` ... επειδή δεν μας περισσεύουν λεπτά από την διατροφήν μας θέλει μένουν κλειστά εις το κιβώτιόν μας, κληρονομία εις όντινα είναι προορισμένον``.

Διακρίθηκαν επίσης οι Ελευθέριος Παλαιός, Χατζηφραντζής Κούταβος και ο γιός του Μαργαρίτης Κούταβος, που δήλωσε σε συντάκτη της εφημερίδας της Αθήνας ΕΛΠΙΣ :

`` Δεν ανήκω εις τας τρεις ναυτικές νήσους, αι οποίαι ανέδειξαν τους θαλασσίους ήρωας του αγώνος μας, ανήκω όμως εις πόλιν παράλιον, ήτις περικυκλωμένη από εχθρούς επεριφρόνησε τους προφανείς κινδύνους, ύψωσε της ελευθερίας την σημαίαν, κατεστράφη, και τα διασωθέντα τέκνα της εις την κοινήν Πατρίδα της διεύθυνεν, όπου εμερίσθησαν τας δάφνας των ιθαγενών. Είμαι Αινίτης... ``

Μαργαρίτης Κούταβος

Οι Αινίτες δημοσίευσαν το 1832 στη Σύρο κατάλογο 73 συμπατριωτών τους, που έπεσαν στον αγώνα για την εθνική παλιγγενεσία. Εξάλλου έχουν συνταχθεί πίνακες με ονόματα Θρακών, που πολέμησαν για την απελευθέρωση της Αττικής, της Ευβοίας, του Μοριά και των νησιών.

Το αξιοθαύμαστο είναι ότι, αψηφώντας την τρομοκρατία, ανταρτικές ομάδες εξακολουθούσαν τη δράση τους στη Θράκη, όπως οι ομάδες του Παπάζογλου στις περιοχές Τζαντώς- Σηλυβρίας-Τυρολόης, του καπετάν Βαγγέλη και του καπετάν Λάζου από το Διδυμότειχο ως την Αδριανούπολη, του Κωστή Ιγνάτογλου, που η λεβεντιά του υμνήθηκε από τη λαϊκή μούσα:

*Πότε θαρθεί η άνοιξη, πότε το καλοκαίρι
να βγάλω τα ποδήματα, να βάλω τα τσαρούχια,
να πάρω δίπλα τα βουνά και δίπλα τα Μπαλκάνια
να βγάλω κλέφτικα σφυριά, να μαζωχτούν οι κλέφτες...
Να διώ ελληνικό φυτό, κι ύστερα ας πεθάνω...*

Το δημοτικό τραγούδι εξυμνεί και την προσφορά της γυναίκας στον εθνικό αγώνα:

*Ποιός είδε ψάρι στο βουνό, και θάλασσα σπαρμένη;
Ποιός είδε κόρ' ανύπαντρη στους κλέφτες χαϊδεμένη;
Όλοι τριάντα έριχναν και κείν' τριάντα πέντε,
Ταράζουνταν τα ρούχα της, κρεμόνταν τα μαλλιά της
κι οι κλέφτες την ελέγανε χαρά στη λεβεντιά της...*

Η *``αιματοστάλαχτη, χιλιοπατημένη από λογής βαρβάρους Θράκη``* (Κ. Παλαμάς) στην εποχή που αναζωπυρώθηκε το Ανατολικό ζήτημα (1834-1862), ήταν στίβος όπου οι μεγάλες δυνάμεις συναγωνίζονταν για το προβάδισμα.

Το νεοσύστατο ελληνικό κράτος, από τη θύελλα αυτή του ανταγωνισμού των μεγάλων, προσπαθεί να προασπίσει τα συμφέροντα του Ελληνισμού της υπόδουλης και διαφιλονικούμενης Θράκης με την ίδρυση προξενικών αρχών. Το έργο ήταν εξαιρετικά δύσκολο με τα πενιχρά οικονομικά μέσα και την έλλειψη κατάλληλων προσώπων.

Το 1834 διορίζεται στην Αδριανούπολη πρώτος υποπρόξενος ο Ιωσήφ Βαρότσης, με λαμπρή εθνική δράση. Με την πάροδο του χρόνου τα προξενεία πολλαπλασιάζονται στο θρακικό χώρο και διαμέσου αυτών τονώνεται ο εθνικός παλμός και ενισχύεται η αντίσταση. Οι πρόξενοι στέλνουν πολύτιμες πληροφορίες στην ελληνική κυβέρνηση.

Στη Θράκη υπηρέτησαν εκλεκτοί διπλωμάτες, οι οποίοι με κίνδυνο της ζωής τους ενίσχυσαν τους αγώνες των παλικαριών. Ανάμεσά τους ο Ίων Δραγούμης και ο Αθανάσιος Χαλκιόπουλος, γόννοι μακεδονομάχων. Στα αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών έχουν βρεθεί ενδιαφέρουσες εκθέσεις τους για την περιοχή. Ο Ίων Δραγούμης εμπνευσμένος από την παραμονή του στο θρακικό χώρο γράφει : **`` Είστε ελεύτεροι ώ Ρωμιοί και δεν το νοιώθετε; Είστε ελεύτεροι για να γίνετε νικητές ανάμεσα στις φυλές, στα κράτη και στους πολιτισμούς...``**

Επιχειρείται μια συμπυκνωμένη αναδρομή στη μακραίωνη, πολυτάραχη ιστορία της Θράκης. Ρίχνονται πινελιές για να εξαρθούν οι πιο σημαντικοί σταθμοί μιας εκπληκτικής πορείας.

Επιτέλους μετά από υποβολιμαίες ενέργειες, κατατρεγμούς και τους γνωστούς ανταγωνισμούς, ύστερα από αμέτρητες διώξεις, ταπεινώσεις και δολοπλοκίες, έφτασε η ώρα του λυτρωμού.

Ο μεγαλόπνοος πολιτικός Ελευθέριος Βενιζέλος και οι συνεργάτες του έδωσαν σκληρές μάχες σε διεθνή συνέδρια υποστηρίζοντας με αδιάσειστα στοιχεία την ελληνικότητα της Θράκης.

Στις 29 Σεπτεμβρίου 1919 συμμαχικά στρατεύματα, που διοικεί ο στρατηγός Charpy, καταλαμβάνουν την περιοχή από το Πόρτο-Λάγος ως το Κάραγατς. Η διασυμμαχική διοίκηση θα διαρκέσει μέχρι ν'αποφασίσει η διάσκεψη της ειρήνης για την τύχη του νευραλγικού αυτού χώρου, που είναι σταυροδρόμι μεξύ Ανατολής και Δύσης.

Αμέσως ο Ελ. Βενιζέλος διορίζει τον πιστό συνεργάτη του Χαρίσιο Βαμβακά Κυβερνητικό αντιπρόσωπο στη Θράκη με έδρα την Γκιουμουλτζίνα (Κομοτηνή). Το έργο του Βαμβακά είναι δύσκολο. Αντιμετωπίζει πολλούς σκοπέλους. Ο ίδιος γράφει σχετικά :

``Μία κεντρική ιδέα εστροβίλιζεν εις τον νούν μου, πως, το συντομώτερον θα επιτευχθή η απόδοσις της Θράκης εις την Ελλάδα και προς τούτο, πως θα είναι δυνατόν ν'αποφευχθούν λάθη, τα οποία καταστρέφουν και την διοίκησιν και την πολιτικήν αλλά και τας

πατριωτικώτερας διαθέσεις και αντιλήψεις. Δεν είχαν κανένα σύμβουλον, μήτε οδηγίας της Κυβερνήσεως περί του έργου το οποίον με ανέμενε. Ουδόλως απίθανον η διπλή αυτή έλλειψις να υπήρξε ωφέλιμος και δι'εμέ και δια την Θράκην. Κατ'ανάγκην εδέησε να ανεύρω εντόε της ψυχής μου και τον σύμβουλον και τας κυβερνητικάς οδηγίας...`.

Ο Μακεδόνας πολιτικός και διπλωμάτης με επιδέξιους χειρισμούς προλαΐνει το έδαφος για την προσάρτηση και κατορθώνει ν'αποτρέψει ενδοσυμμαχικές και γειτόνων μας δολοπλοκίες. Σε συνεχή επαφή με τον πρωθυπουργό και τη στρατιωτική ηγεσία, ο Χαρ. Βαμβακάς πετυχαίνει μέσα σε εννιά μήνες να εντάξει τη Δυτική Θράκη στο σώμα του ελληνικού διοικητού οργανισμού, ώστε τα πάντα να βρεθούν προετοιμασμένα κατά την κατάληψη της Θράκης από τις ελληνικές δυνάμεις. Επισημαίνεται ότι ο Χαρ. Βαμβακάς πέτυχε την εξύψωση του ελληνικού γοήτρου, τον προσεταιρισμό της μουσουλμανικής μεινότητας και την ανάδειξη Έλληνα προέδρου, του Δουλά, στο Ανώτατο Συμβούλιο Αντιπροσώπων, το οποίο εισηγούνταν στο Charpy τα κυβερνητικά μέτρα που έπρεπε να εφαρμοστούν.

Το πρόγραμμα για την κατάληψη ακολούθησε τις οδηγίες του Ελ. Βενιζέλου, ο οποίος είχε εξασφαλίσει, με την υποστήριξη βασικά του Κλεμανσώ, τη συναίνεση των πιο σπουδαίων συμμάχων. Η στρατιά της Θράκης απαρτιζόταν από τιν ΙΧ μεραρχία με διοικητή το στρατηγό Λεοναρδόπουλο, τη μεραρχία Σερρών με διοικητή τον Παμικό Ζυμβρακάκη, τη μεραρχία Ξάνθης με διοικητή το στρατηγό Κ. Μαζαράκη, τη ΧΙV μεραρχία κα ιδιάφορα με μεραρχικά τμήματα. Οι επιχειρήσεις άρχισαν, όπως είχε προκαθοριστεί, στις **14.5.1920**, οπότε οι γαλλικές αρχές παρέδωσαν τη Δυτική Θράκη. Το έργο ολοκληρώθηκε σε δύο ημέρες με υποδειγματική τάξη. Οι ελληνικές αρχές επιδόθηκαμ στο επίτιμο έργο της διοικητικής, οικονομικής και πολιτιστικής αναδιοργάνωσης της πολυβασανισμένης αυτής ελληνικότατης περιοχής. Επιτέλους ανέπνεε ελεύθερα και σκιρτούσε από εθνική περηφάνεια ένα κομμάτι της Θράκης μας.

Τον Ιούλιο ακολούθησε η κατάληψη της Ανατολικής Θράκης. Μια φάλαγγα με επικεφαλής το βασιλιά Αλέξανδρο αποβιβάστηκε στην Αλεξανδρούπολη και άλλη στη Ραιδεστό. Συναντήθηκαν στην Αδριανούπολη. Τα στρατεύματα του Τζαφέρ Ταγιάρ υποχώρησαν άτακτα και ο ίδιος αιχμαλωτίστηκε. Η Ελληνική Πολιτική Διοίκηση εγκαταστάθηκε στην Αδριανούπολη στις 13 Ιουλίου 1920.

Όσοι Έλληνες είχαν φύγει, ξαναγύρισαν στις πόλεις και τα χωριά τους. Σε λίγους μήνες με την εργατικότητά τους πραγματοποίησαν καταπληκτικά επιτεύγματα σε όλους τους τομείς. Η πολυπόθητη ελευθερία τους έδινε φτερά.

Δυστυχώς το 1922 μαύρα σύννεφα σκέπασαν το γαλανό ελληνικό ουρανό... Στη μάχη του Σαγγάριου ο στρατός μας απέτυχε με πολλές θυσίες, και πριν κατορθώσει να συμπτυχθεί, δέχτηκε τη σφοδρή επίθεση

από τα στρατεύματα του Κεμάλ. Στις 12 και 13 Αυγούστου το ελληνικό μέτωπο έσπασε. Επακολούθησε η τραγική οπισθοχώρηση των αποκαρδιωμένων και δεκατισμένων αντρών, ενώ οι άμοιροι πληθυσμοί της Μ.Ασίας έμεναν στη διάθεση των τουρκικών ορδών, που σκόρπιζαν παντού τον όλεθρο. Η καταστροφή τόσων κέντρων του Ελληνισμού, όπου ανέτειλε το φως του πολιτισμού και τα οποία ανθούσαν από την εποχή της αρχαιότητας, συγκλόνησε όλο τον ελεύθερο κόσμο. Κατακεραύνωσε τους Έλληνες.

Στα θρακικά λιμάνια έφταναν συνέχεια βαπόρια, καΐκια και μικρά πλεούμενα, κατάφορα από σκελετωμένους στρατιώτες και τρομαγμένα, βασανισμένα γυναικόπαιδα, πραγματικά ανθρώπινα συντρίμια. Οι πρόσφυγες στεγάζονταν σε σχολεία και αποθήκες. Οι θρακικές οικογένειες παραστέκονταν όσο μπορούσαν στους ξεριζωμένους. Πολλοί είχαν κακά προαισθήματα, που δυστυχώς επαλήθεψαν. Η συμφορά χτύπησε αλύπητα για άλλη μια φορά τη Θράκη. Με το πρωτόκολλο των Μουδανιών, που υπέγραψε ο Έλληνας απεσταλμένος Σιμόπουλος, η Ελλάδα δέχτηκε να αποχωρήσει από την Ανατολική Θράκη. Οι Σύμμαχοι (Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία και Τουρκία) είχαν υπογράψει στις 28.9/11.10.1922 τον τρόπο με τον οποίο οι ελληνικές αρχές θα εκκένωναν την περιοχή ως τη δυτική όχθη του ποταμού Έβρου.

Ο γενικός διοικητής Ανατολικής Θράκης υποστράτηγος Κατεχάκης στην από 3.10.1922 έκθεσή του ανέφερε στην κυβέρνηση ότι ήταν `` ... άκρως επείγουσα ανάγκη να εισέλθωσιν επί της γραμμής Ανατολικών Σιδηροδρόμων ελληνικά βαγόνια εις μέγα αριθμόν, οπότε μετά των κατοίκων θα εσώζετο μέγα μέρος του κινητού πλούτου αυτών``. Στο μεταξύ αγγλικές δυνάμεις αποβιβάστηκαν στη Ραιδεστό πριν την αναχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων, για να βοηθήσουν τις πολιτικές αρχές και τη χωροφυλακή στο έργο τους. Πολλές είναι οι περιγραφές για τους αναρίθμητους πρόσφυγες, που πλημμύρισαν τους δρόμους για να καταφύγουν στην ελεύθερη Ελλάδα. Ακολουθεί παράγραφος από τη συγκλονιστική αναφορά του υποδιοικητή Μακράς Γέφυρας Αποστολίδη : `` ... Η έξοδος αυτή παρίστα σπαραξικάρδιον θέαμα. Δια της πόλεως Μακράς Γέφυρας, κεντρικής οδού πολλών περιφερειών, επί ημέρας και νύκτας πολλές διήρχοντο μυριάδες προσφύγων της Μ.Ασίας και Θράκης. Θρήνοι και οδυρμοί και αραιά στυγεραί κατά των υπαιτίων της τραγικής συμφοράς επλήρουν τους αιθέρας. Κατά σατανικήν σύμπτωσιν βροχή ραγδαία και χάλαζα χονδρά έπληττον τους ατυχείς τούτους πληθυσμούς... ``.

Τα συναισθήματα που δοκίμασαν και δοκιμάζουν, όσοι εγκατέλειψαν τα προγονικά χώματα, καθρεφτίζονται στο συγκινητικό κείμενο της πρώτης Θρακιώτισσας Λαογράφου Ελπινίκης Σταμούλη – Σαράντη : `` και όταν φύγαμε (από τη Σηλυβρία) νοερά βρισκόμουν πάντοτε εκεί, στη σκλαβωμένη Γη, στους κάμπους της, στ' ακρογιάλια της, στη γαλανή θάλασσα, την πότε ήσυχη και πότε τρικυμισμένη, στους σιωπηλούς της δρόμους, στο σπίτι που γεννήθηκα μέσα στην ήρεμη ζωή, και

αναπολώ με συγκίνηση το ιερό της όραμα. Και τώρα σκυμμένη ευλαβικά με δέος και θρησκευτική συστολή προσκυνώ τα ευλογημένα και αγιασμένα εκείνα χώματα, που μολύνονται από Τούρκων πόδια και παρακαλώ ολόψυχα τον Ύψιστον Θεόν όπως μην αργήση να λάμψη εκεί στην Θράκη, όπως και στην Κύπρο μας, η τρισπόθητη ελευθερία. Οι Θράκες με την πίστιν αυτή ζούμε. Ει δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατά τῷ πιστεύοντι`.

